

Nr 36

Utlåtande i anledning av motioner om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:296 av herrar *Johan Olsson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II:365 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam och allsidig utredning av möjligheterna att genom en aktivare serviceverksamhet, vissa skattelättnader och ökade bostadspolitiska insatser bereda folkpensionärerna en förbättrad ställning i samhället.

Motionärerna uttalar inledningsvis att man vid den nu pågående utredningen av frågan om fortsatta höjningar av folkpensionen ingående bör pröva möjligheterna till förbättringar som mer än hittills tar sikte på en faktisk standardhöjning. Vid sidan härav bör statsmakterna och myndigheterna enligt motionärernas mening även uppmärksamma andra vägar att bereda de gamla större trygghet. Många åldringar saknar möjlighet att ta initiativ till aktiv sysselsättning i samvaro med andra, och isoleringen kan bli deras mest påfrestande problem. Genom större statligt engagemang borde kommunerna ges tillräckliga resurser för att i mer organiserad form anordna sammankomster där åldringarna bereds tillfälle till olika aktiviteter. Myndigheterna bör också informera om sådana sammankomster och bistå med hjälp till resor.

Motionärerna finner även angeläget att folkpensionärernas ställning mer beaktas i skattepolitiska sammanhang. Därtill borde också frågor om bostadstillägg, bostadsförbättringar etc. ingående belysas för att man genom aktivare statlig medverkan skall kunna eliminera de brister som på många håll föreligger.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II:365.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från riksskattenämnden samt berett Sveriges Folkpensionärs Riksförbund och Pensionärernas riksorganisation i Sverige tillfälle att inkomma med yttranden.

Riksskattenämnden anför i frågan om folkpensionärernas beskattning.

Riksskattenämnden får till en början erinra om, att riksdagen redan tidigare begärt utredning angående beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster. Enligt vad riksskattenämnden har sig bekant pågår också sedan någon tid tillbaka inom finansdepartementet en preliminär undersökning beträffande olika vägar att komma till rätta med den s. k. marginaleffekten för folkpensionärer med sidoinkomster. I avbidan på resultatet av denna undersökning synes någon ytterligare utredning beträffande folkpensionärernas beskattning inte erforderlig.

Riksskattenämnden får vidare erinra om, att nämnden senast den 13 februari 1967 utfärdat anvisningar till ledning för taxeringsmyndigheterna angående extra avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga för folkpensionärer. De nämnda anvisningarna

utfärdades i samband med att riksdagen beslöt att för folkpensionärernas del avskaffa det dittills även för folkpensionärerna gällande "taket" för de extra avdragen, 4 500 kronor. De nya anvisningarna var tillämpliga redan vid 1967 års taxering. De till anvisningarna hörande tabellerna anger storleken av de extra avdrag, som folkpensionärer med eller utan sidoinkomster bör erhålla. Tabellerna redovisar folkpensioner (inklusive kommunalt bostadstillägg m. fl. tillägg) upp till 14 200 kronor för makar. Har makar i nämnda pensionsläge ingen sidoinkomst, erhåller de extra avdrag med 9 300 kronor, varigenom de blir helt skattefria. Vid stigande sidoinkomst minskar det extra avdraget för att — i fråga om makar i nämnda pensionsläge — upphöra vid en sidoinkomst av 7 600 kronor. För ogifta folkpensionärer redovisas i tabellerna folkpensioner upp till 10 000 kronor. Har en ogift folkpensionär i nämnda pensionsläge ingen sidoinkomst, erhåller han extra avdrag med 7 500 kronor, varigenom han blir helt skattefri. Det extra avdraget reduceras vid stigande sidoinkomst för att — i fråga om en ogift folkpensionär i nämnda pensionsläge — upphöra vid en sidoinkomst av 5 800 kronor. Avdrag bör enligt anvisningarna medges utan att särskilt yrkande där- om framställs i den skattskyldiges självdeklaration.

Mot bakgrunden av dessa anvisningar kan man enligt riksskattenämndens mening med fog göra gällande, att folkpensionärerna — vid jämförelse med vissa andra grupper av skattskyldiga — är väl tillgodosedda, i vad gäller utformningen och tillämpningen av själva skattelagstiftningen.

Sveriges Folkpensionärens Riksförbund instämmer i motionärernas syften.

Riksförbundet har hos socialdepartementet framfört förslag om höjda folkpensioner efter år 1968 och har vidare i skrivelse till chefen för finansdepartementet i januari 1968 anhållit om en allsidig utredning om pensionärernas skattefrågor. Riksförbundet framhåller att skatten för folkpensionärer även med små sidoinkomster blir kännbar.

Pensionärernas riksorganisation framhåller, att de problem, som motionärerna tar upp i minst lika hög grad berör stora delar av den grupp av pensionärer, som kan hänföras till förtidspensionerade, änkepensionerade m. fl. pensionärsgrupper.

Riksorganisationen uttalar vidare, att skattebefrielse, ökad subvention m. m. är frågor, som i största omfattning är beroende av pensionärernas allmänna standard, och erinrar om att riksorganisationen redan i september 1966 i skrivelse till regeringen fäst uppmärksamhet på standardutvecklingen.

Riksorganisationen tror inte att standardfrågan kan lösas via skattelagstiftningen. En allmän höjning av skattelindringsbidraget för pensionärerna skulle inte gynna enbart de sämst ställda utan i ännu större utsträckning och kanske enbart komma de bättre situerade pensionärerna till del. I det fallet synes riksdagens beslut om skattebefrielse för de pensionärer, som enbart har inkomst av pension eller pensionsförmån, vara en bättre anpassning till behoven.

Problemet med pensionärernas inkomster löses först när pensionen för alla kommer att bli så hög att dessa utan subventioner av olika slag kan klara sig i samhället och få möjligheter att efterfråga och betala samhällets och allmänhetens tjänster av det slag man önskar få.

Riksorganisationen delar motionärernas uppfattning om den sociala hemhjälpsverksamhetens värde. Statsmakterna har satsat i betydande omfattning för att få denna verksamhet ytterligare utbredd. Problemet torde därför i nuvarande läge inte

enbart lösas med en ökad statlig aktivitet. De flesta kommunerna borde genom olika åtgärder kunna öka den verksamheten. Riksorganisationen återger vissa av socialstyrelsens konstaterade förhållanden i fråga om hemsamariternas anställningsvillkor och betonar behovet av att parallellt med det statliga stödets ökning öka antalet hemsamariter genom kommunal insats, öka utbildningen av dem och idka en uppsökande verksamhet, gärna i samarbete med pensionärsorganisationen, för att nå även dem, som inte själva har förmåga att söka kontakt för att i tid erhålla hjälp. En omprövning av ersättningen till hemsamariterna bör allvarligt övervägas.

Enligt riksorganisationens mening löses inte frågan om en ökad trivselverksamhet genom att kommunerna ordnar sammankomster av olika slag. En förutsättning för verklig aktivitet är att pensionärerna själva får kopplas in på verksamheten. Under 1967 ordnades i riksorganisationens verksamhet 4 346 studiecirklar, 1 512 hobbygrupper, 663 gymnastikgrupper och 118 övriga motionsgrupper med ett deltagareantal på 85 589. Till detta kommer alla de pensionärer, som deltagar i cirklar och grupper, som inte upptagits i rapporter. Hela denna verksamhet sker i stort sett utan statligt bidrag — undantaget är studiecirkelarna — och praktiskt taget också utan nämnvärt stöd från kommunernas sida.

Den allmänna inställningen till pensionärernas behov av aktiviteter bör omprövas både från statens och kommunernas sida. Jämförelse kan göras med de anslag, som utgår från kommuner och stat till den fritidsverksamhet ungdomsorganisationerna bedriver. Vad som främst är erforderligt på detta område är således ett ökat stöd till organisationerna för en allt bredare verksamhet, där pensionärerna själva bär ansvaret och själva formar den verksamhet, som passar dem bäst. Det stödet kan ges från staten efter samma regler, som gäller för stöd till ungdomens fritidsverksamhet och från kommunernas sida oberoende av detta stöd till pensionärernas fritidsverksamhet i form av anslag, stöd till ledareutbildning och anskaffande av lokaler. En sådan verksamhet kommer att i hög grad vara självfinansierande, då verksamheten leder till friskare pensionärer, som därmed också starkt lättar på efterfrågan av vård inom kommuner och landsting.

Riksorganisationen understryker nödvändigheten av att samhället träder till och klarar de problem, som uppstår på servicens område, på kommunikationernas och den sociala trygghetens sida för de äldre och andra, som riskerar att isoleras i glesbygden.

Riksorganisationen finner inte skäl tillstyrka motionärernas yrkande utan föreslår
a t t utskottet hemställer att riksdagen med understrykande av de synpunkter Riksorganisationen framfört i skrivelse till regeringen aktualiserar behovet av en ökad aktivitet från samhällets sida för att ge stöd åt den expansiva verksamhet, som föres för att bryta pensionärernas isolering, och uppmanar landsting och kommuner att på motsvarande sätt öka sitt stöd på detta område till aktiva pensionärsorganisationer av rikskaraktär,
a t t kommunernas och statens stöd för en ökad hemsamaritverksamhet på sätt som ovan anförts intensifieras, samt
a t t pensionärernas ekonomi tryggas, så att inkomstprövade förmåner och särbestämelseregler göres obehövliga.

Utskottet

Motionärerna hemställer om en allsidig och skyndsam utredning i syfte att bidra till att förbättra folkpensionärernas ställning.

I anslutning till olika frågor som motionärerna föreslår bli behandlade inom en sådan utredning vill utskottet anföra följande.

I årets statsverksproposition (bil. 7, s. 30) har redovisats hur den sociala hemhjälpn byggts ut under de senaste åren. Bl. a. beräknas under år 1967 minst 170 000 åldringar och handikappade ha fått hemhjälp genom samhällets försorg. Årets riksdag har bifallit förslag i statsverkspropositionen (bil. 7, s. 32—33) om en höjning av anslaget till Bidrag till social hemhjälp från 85 miljoner kronor för innevarande budgetår till 105 miljoner kronor för budgetåret 1968/69.

Som framhållits i yttrande från Pensionärernas riksorganisation torde emellertid den sociala hemhjälpens verksamhetens problem i nuvarande läge inte kunna lösas enbart med en ökad statlig aktivitet. Riksorganisationen har pekat på vissa av socialstyrelsen konstaterade brister i denna verksamhet. Utskottet vill starkt betona nödvändigheten av att kommunernas hemhjälp byggs upp så att den på ett effektivt sätt kan tjäna sina syften. Härvid vill utskottet även erinra om de förslag till ändring i socialhjälpslagen som framlagts i proposition nr 74 till årets riksdag. Enligt förslaget skall det åläggas socialnämnden "att göra sig väl förtrogen med den enskildes behov av omvårdnad och verka för att detta blir tillgodosett".

Under det nyss nämnda anslaget har medel särskilt beräknats för undersökningar och försöksverksamhet inom kommuner med omfattande glesbygdsområden i syfte att belysa åldringarnas och de handikappades problem och de särskilda krav som ställs på den sociala hemhjälpn inom sådana kommuner. I försöksverksamheten avses ingå inköpsservice, matdistribution och andra åtgärder för att ordna försörjningen med varor och tjänster. Bidrag skall även kunna utgå till vissa särskilda insatser för att förbättra bostadssituationen för åldringar och handikappade inom glesbygderna.

Frågor om service inom glesbygder bl. a. för åldringar behandlas även inom arbetsgruppen för glesbygdsfrågor.

I vad avser bostadsområden studeras motsvarande problem inom den förra året tillkallade servicekommittén. Av särskild betydelse är — enligt vad som framhållits i direktiven för denna kommitté — anordningar bl. a. för sådan vård och tillsyn av åldringar, handikappade och andra hjälpbehövande att de kan bo i det vanliga bostadsbeståndet. Åtgärder för att tillgodose behovet av lokaler för fritidssysselsättning för bl. a. dessa grupper anges också vara av stor betydelse.

I frågan om tillfälle för åldringar till aktiv sysselsättning i samvaro med andra har Pensionärernas riksorganisation redogjort för en omfattande verksamhet men framhållit behov av ett ökat stöd till organisationerna för en allt bredare verksamhet, där pensionärerna själva bär ansvaret och svarar för utformningen. Utskottet finner det angeläget, att stöd lämnas till åtgärder som kan motverka isolering och inaktivitet hos pensionärer. Utskottet förutsätter, att kommunerna har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och i ökande omfattning verkar i sådant syfte.

Motionärerna pekar vidare på angelägenheten av att folkpensionärernas ställning mer beaktas i skattepolitiska sammanhang. Utskottet vill härvid erinra om att folkpensionärer genom författningsändring förra året (SFS 1967:41) erhållit betydligt vidgade möjligheter att få extra avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga. Vidare har 1967 års riksdag godkänt uttalande av bevillningsutskottet (betänkande nr 2/1967), vari utskottet förordat att frågan om beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster snarast blir föremål för utredning. Chefen för finansdepartementet har i interpellationssvar den 29 februari 1968 upplyst bl. a. följande: "Inom finansdepartementet pågår sedan någon tid tillbaka i samråd med socialdepartementet preliminära undersökningar av olika vägar att komma till rätta med marginaleffektproblemet. Något resultat kan emellertid inte framläggas förrän ställning tagits till den framtida utformningen av pensionförmånerna."

I fråga om bostadsförbättring för pensionärer vill utskottet framhålla, att ramen för räntefria förbättringslån — vilka är avsedda för förbättring och i vissa fall uppförande av bostäder för bl. a. pensionärer — i årets statsverksproposition (bil. 13, s. 128) i enlighet med förslag från bostadsstyrelsen föreslagits bli fastställd till 125 miljoner kronor för år 1968. Bostadsstyrelsen har härvid framhållit, att tidigare inventering av åldringsbostäderna varit ofullständig och att nya kategorier av åldringar successivt tillkommit.

Motionärerna har även behandlat frågan om standardhöjning för folkpensionärer men har under hänvisning till pensionförsäkringskommitténs utredningsuppdrag ej framställt yrkande i denna del. Utskottet vill dock erinra om att de för kommittén utfärdade direktiven ger uttryck för angelägenheten av en förbättrad pensionsstandard efter år 1968 särskilt för pensionärer som inte alls eller i endast ringa mån kommer i åtnjutande av ATP eller andra pensioner utöver folkpensionen.

Som framgår av det ovan anförda verkar staten genom höjda anslag och olika utredningar m. m. i hög grad för att lösa betydelsefulla problem av den art motionärerna behandlar. Även på den kommunala sidan anser utskottet sig kunna förutsätta alltmer aktiva insatser. Utskottet vill understryka frågornas vikt men anser sig mot den angivna bakgrunden ej böra förorda att den av motionärerna föreslagna utredningen skall komma till stånd.

Utskottet får därför hemställa,

att de likalydande motionerna I:296 och II:365 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 maj 1968

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Hedlund (s), Eric Gustaf Peterson (fp), Helge Karlsson (s), Karl Pettersson (s), fru Hultell (h), herrar Kilsmo (fp), Ernst Olsson (cp), fru Diesen (h) och fru Nilsson (cp);

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Hamrin i Kalmar (fp), Svensson i Kungälv (s), Haglund (s)*, Rimås (fp), Wikner (s), Nilsson i Bästekille (h), Johansson i Växjö (cp)*, Hugosson (s)* och Thylén (h).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.